

Тарасенко Юлія Миколаївна

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України, аспірант, викладач Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ЯК ФОНОВОГО ЯВИЩА ЗЛОЧИННОСТІ

У 2014 р. Україна стикнулася із масовим явищем внутрішнього переміщення людей із зони проведення антитерористичної операції. Внутрішнє переміщення потягнуло за собою негативні наслідки як для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), так і для населення в цілому. ВПО стикнулися із розривом сталих соціальних зв'язків між близькими та родичами, втратою роботи та житла, втратою фінансових зберігань і матеріальних цінностей, стресом через адаптацію до подій, що сталися у їхньому житті внаслідок окупації їх «малої батьківщини», тощо. Громади, що приймали, вбачали у ВПО конкурентів у кар'єрному плані, відмовлялися надавати в оренду житло та брати на роботу внаслідок певних побоювань, нетерпимості чи остраху. Певні посадові особи органів місцевого самоврядування, органів державної влади пішли на порушення кримінального закону з корисливих мотивів. Прикладом, у 2017 р. Служба безпеки України затримала трьох співробітників управління праці та соціального захисту населення одного з районів Запоріжжя, які систематично розкрадали бюджетні кошти, що виділялися державою на підтримку внутрішньо переміщених осіб [1]. Українським правоохоронцям також відомі випадки створення спеціальних фондів, громадських організацій, які начебто покликані допомагати внутрішньо переміщеним особам, але фактично ведуть бізнес під прикриттям гуманітарної допомоги. Тож, зважаючи на вище викладене, виявляється актуальним визначення особливостей внутрішнього переміщення як фонових явищ злочинності.

Перш за все зазначимо, що внутрішнє переміщення є видом міграції населення. За О. Ровенчак, міграцією є перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без законних підстав на певний період часу або назавжди, що може тягти за собою зміну постійного місця

проживання [2, с.129]. Одним із критеріїв поділу міграції на види є поділ її за критерієм направленості або за критерієм відстані на зовнішню та внутрішню. Внутрішньою міграцією є перетин адміністративно-територіальних кордонів у межах однієї держави, а зовнішньою (або міжнародною) міграцією є перетин державних кордонів. О. Ровенчак відповідно до того, наскільки міграція є добровільною, виокремлює такі її різновиди, як: добровільна — коли рішення про міграцію приймає сам мігрант, примусова — виселення або вигнання, тобто ситуація, коли мігрант позбавлений права вибору, а до переміщення його примушує вища влада. Доцільно також виділити в окремий вид міграцію вимушену, тобто зміну місця проживання на певний час або назавжди у супереччя бажанням людей, до якої спонукають стихійні лиха, війни, голод, переслідування тощо. У таких випадках у мігранта все ж залишається право мінімального вибору, наприклад, вибору часу чи напрямку міграції [2, с.134.]. Звертаючи увагу на Закон України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб», згідно з ч. 1 ст. 1 законодавець наводить такі причини внутрішнього переміщення: «внутрішньо переміщених осіб змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» і надає офіційний статус внутрішнім мігрантам як внутрішньо переміщеним особам [3]. Отже, ми можемо зробити висновок, що внутрішнє переміщення в Україні є вимушеною внутрішньою міграцією з наданням особам статусу «внутрішньо переміщених».

Як зазначає Калініна А.В., у кримінологічній науці перелік фонових явищ злочинності є відкритим, що пояснюється різноманітністю підходів до розуміння їх природи. До таких явищ відносять алкоголізм, наркоманію, проституцію, бродяжництво, вчинення адміністративних проступків, расизм, ксенофобію тощо. Але не лише протиправні форми поведінки можуть претендувати на статус фонових для злочинності явищ. Міграцію населення так само можна розглядати як фонове явище злочинності, оскільки мігранти, як легальні, так і нелегальні, є особливою категорією населення і здійснюють власний вплив на криміногенну

обстановку в державі перебування не тільки шляхом учинення злочинів, а й завдяки особливостям поведінки внаслідок адаптації до умов життя на новій для них території [4, с. 237].

Отже, вважаємо, що внутрішнє переміщення як масовий вид міграції в Україні (станом на 5 лютого 2018 р. за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 493 057 переселенців) тягне за собою велику кількість наслідків. І, можна стверджувати, що воно є різновидом фонового явища злочинності та заслуговує на детальне вивчення кримінологами. Виокремимо особливості внутрішнього переміщення як фонового явища злочинності. Внутрішнє переміщення тягне за собою:

1. Матеріально-економічні наслідки: а) для ВПО – втрата житла, бізнесу, роботи, що приносила стабільний заробіток, втрата грошових зберігань та матеріальних цінностей; різке зменшення статків унаслідок внутрішнього переміщення, необхідність розпочинати все «з нуля» на фоні загальнодержавної інфляції, девальвації. Держава не забезпечила належну опіку за такими особами починаючи із першого дня внутрішнього переміщення. В Україні відсутні програми щодо розселення ВПО та забезпечення їх належним житлом, а не гуртожитками, відсутні програми із забезпечення їх робочим місцем, відсутній індивідуальний підхід до проблем кожного ВПО, наявні бюрократичні проблеми під час отримання статусу «внутрішньо переміщеного»; б) для громад, що приймають, – конкурування зі спеціалістами, які перемістилися з окупованих територій, незручності з пільгами на отримання житла, адже в пріоритеті постають ВПО та ветерани антитерористичної операції, конкурування з пільговою категорією ВПО під час вступу до університету, отримання місця у дитсадку, школі тощо.

2. Соціальні наслідки: а) для ВПО – розрив соціальних зв'язків унаслідок переміщення, можлива втрата родичів та близьких; б) для громад, що приймають, – зростання соціального напруження внаслідок великої концентрації ВПО у містах таких громад.

3. Політичні наслідки: а) для ВПО – наявність політичних поглядів, що розходяться із політичними баченнями громад, що приймають; розходження поглядів на історичні факти між ВПО та громадами, мовне питання; б) для громад – несприйняття мовної проблеми як такої, що існує об'єктивно, категоричне несприйняття політичних поглядів окремих представників ВПО, розходження поглядів на історичні факти між ВПО та громадами, що приймають.

4. Психологічні наслідки: а) для ВПО – страх після пережитих подій внаслідок окупації; психологічні труднощі внаслідок втрати близьких, родичів, соціальних зв'язків; психологічні труднощі адаптації на новому місці; психологічні труднощі внаслідок негативного стереотипного сприйняття ВПО громадами, що приймають; психологічні наслідки сприйняття осуду з боку окремих представників цих громад до ВПО як до таких (особливо чоловіків), які не захищають свою батьківщину, а «втекли» від антитерористичної операції; б) для громад, що приймають, – психологічне навантаження, яке отримує представник цієї громади через сприйняття проблем, з якими стикнулися ВПО; стереотипне негативне ставлення до ВПО; звинувачення ВПО у певних проблемах, що сталися під час незалежності, дорікання ВПО стосовно того, що вони (в основному чоловіки), не захищають свою землю, а на Сході захищають Україну громадяни з неокупованих територій.

5. Культурні та релігійні наслідки: а) негативна особливість ВПО – пропагування місцевим своїх культурних особливостей та релігії, якщо вони переплітаються з релігією та культурою окупанта, несприйняття окремими особами релігії громад, зухвале ставлення до культурних цінностей та релігійних особливостей місцевих; б) особливість громад, що приймають, – нетерпимість до культурних особливостей представників ВПО, особливо якщо вони переплітаються з релігією та культурою окупанта.

Також слід урахувати, що разом із законослухняними особами перемістилися злочинці, які мали об'єктивне побоювання стати жертвою кримінальної системи бандформувань. Адже на окупованих територіях за окремі види злочинів було проголошено смертну кару, а існуюча система винесення

вироків у бойовиків деградована до стандартів довоєнного та воєнного періодів ХХ ст.

Отже, підводячи підсумки, можна стверджувати, що внутрішнє переміщення є одним із фонових явищ злочинності. І чим більше за кількісними показниками внутрішнє переміщення, тим активніше воно впливає на злочинність. Усі вищенаведені особливості внутрішнього переміщення як фонового явища злочинності не можна вважати вичерпними. Внутрішнє переміщення тягне за собою значну кількість негативних матеріальних, економічних, політичних соціальних, психологічних, культурних наслідків. У конкретних життєвих ситуаціях, беручи до уваги власні особистісні якості людини, наслідки внутрішнього переміщення можуть слугувати підґрунтям для вчинення злочинів, а отже, робимо висновок, що внутрішнє переміщення живить злочинність, збільшує її кількісні та якісні показники, а тому є фоновим явищем злочинності.

Список використаної літератури:

1. Запорізькі чиновники привласнили 12 млн грн, виділених переселенцям, - СБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ua.censor.net.ua/news/435490/zaporizki_chynovnyky_pryvlasnyly_12 mln_grn_vydilyh_pereselentsyam_sbu – заголовок з екрана.
2. Ровенчак О. Визначення та класифікація міграцій: наближення до операційних понять. / О. Ровенчак // Політичний менеджмент. – №2. – 2006. – С. 127-139.
3. Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 року (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.
4. Калініна А.В. Вплив імміграційних процесів на стан злочинності в Україні на початку ХХІ ст. / А.В. Калініна // Боротьба зі злочинністю. – 2014. – вип. 27. – С.229-238.